

Når vi taler om fremtiden: præsens i futurisk anvendelse versus *ville*-futurum

Marie Bojsen-Møller, Torben Juel Jensen &
Tanya Karoli Christensen

Abstract

This article presents an empirical study of the use of present tense versus periphrastic future tense with *ville* in sentences with future reference in a corpus of five Danish Employee Development Interviews. We find that the present tense occurs more than five times as often as the future tense, and that future tense is primarily used in non-telic contexts without temporal adverbials or conjunctionals signalling future reference. This indicates that a key function of the future tense is to clarify that the state-of-affairs described is ahead in time. We argue that the future tense is also used to emphasize that the speaker is personally making a prediction, whereas the simple present is used as a categorical assertion about a future state-of-affairs.

Nøgleord

fremtid, præsens, futurum, tempus, telicitet

1. Indledning

Dansk har ikke nogen obligatorisk, grammatikaliseret markør for fremtid, dvs. det at et sagforhold præsenteres som forude i tid i forhold til talesituationen (eller et andet orienteringspunkt). Det samme gælder de fleste øvrige germanske sprog, hvilket får Östen Dahl til at beskrive Danmark som del af et Nordeuropæisk ”fremtidsløst” område (Dahl 2000: 325–326). Men manglen på en grammatikaliseret fremtidsform betyder naturligvis ikke at dansk umuliggør omtale af fremtidige sagforhold; det sker bare med andre midler.

I denne artikel fokuserer vi på forskellen mellem simpel præsens i futurisk anvendelse som i (1), (herefter ‘futurisk præsens’) (Mikkelsen 1975 [1911]: 433; Diderichsen 1974 [1946]: 137 ff.; Hansen & Heltoft 2011: 692) og perifrastisk futurum med *ville* + infinitiv, som i (2) (Mikkelsen 1975 [1911]: 442–443; Diderichsen 1974 [1946]: 136 ff.; Hansen & Heltoft 2011: 685). Disse og alle følgende eksempler stammer fra det datasæt der beskrives i afsnit 3, hvis ikke andet er angivet (alle fremhævelser og understregninger i eksemplerne er vores).

- (1) der **er** vel også lederstillinger om ti år
- (2) det **vil** kun **være** enkelte uddrag jeg bruger som eksempler på de redskaber

Der er også andre måder at udtrykke fremtidighed på, hvoraf flere kan kombineres med futurisk præsens eller *ville*-futurum:

- den “futuriske” variant af *skulle* + infinitiv (Mikkelsen 1975 [1911]: 427 ff.; Diderichsen 1974 [1946]: 137; Boye 2001: 60; Jensen 2005: 198 ff.)
- imperativer (Hansen & Heltoft 2011: 234–235)
- *komme til* + at-infinitiv (Hansen 1967: III 28; Hansen 1972: 31; Dahl 2000; Rasmussen 2007)
- fremtidsrefererende adverbialer (Hansen & Heltoft 2011: 215 ff.)
- fremtidsrefererende konjunktioner (Hansen 1967: III 389 ff.; Hansen & Heltoft 2011: 1498).

Vi inddrager fremtidsrefererende adverbialer og konjunktioner i vores undersøgelse når de kombineres med enten futurisk præsens eller *ville*-futurum. De resterende er sorteret fra (se afsnit 3).

Selvom det er velbeskrevet at begge former kan bruges futurisk, mangler der kvantitative og kvalitative sprogbrugsundersøgelser af brugsbetingelserne. I denne artikel præsenterer vi et empirisk studie af futurisk præsens og *ville*-futurum hvor vi undersøger:

- 1) hvordan de to former får futurisk tolkning, dvs. hvordan tolkningsrammen indsnævres til det fremtidige, og
- 2) forskellen på de to former distributionelt og funktionelt set: Hvor ofte de bruges i forskellige kontekster, og hvad der betinger deres brug.

2. Præsens versus futurum

2.1. *Præsensformens futuriske tolkningsramme*

I eksisterende grammatikbeskrivelser bliver præsens bl.a. betegnet som ‘almenformen’ (Wiwel 1901: 141) eller ‘neutralformen’ (Hansen & Heltoft 2011: 24) da den “semantisk set [er den] mest mangfoldige form” (Hansen & Heltoft 2011: 690). Simpel præsens er dermed åben for forskellige fortolkninger afhængigt af konteksten og er den semantisk umarkerede form da den har det videste betydningspotentiale (Jensen 2009: 175). Den står paradigmatiske set i første omgang i modsætning til præteritum, og har i den ramme betydningen ‘(tidlig) nærhed’ (Wiwel 1901: 141). I andet led indgår præsens (og præteritum) i en opposition til den perifrastiske *ville-futurum*, som har et mere snævert betydningspotentiale som (prospektiv) ‘eftertid’ (se afsnit 2.2).

Præsens’ tolkningsinstruks er ifølge GDS at “den verden der beskrives, skal **omfatte** talesituationen” (Hansen & Heltoft 2011: 198), dvs. den skal ikke nødvendigvis referere til noget der sker nu og her, men kan også henvise til det generiske og almengyldige (Mikkelsen 1975 [1911]: 431 ff.; Diderichsen 1974 [1946]: 122 ff.; Hansen & Heltoft 2011: 690 ff.). Derudover kan præsens som nævnt bruges til at beskrive fremtidige forhold (Wiwel 1901: 139; Mikkelsen 1975 [1911]: 433 ff.; Jespersen 1924: 260; Diderichsen 1974 [1946]: 122 + 137 ff.; Harder 1996: 330 ff.; Hansen & Heltoft 2011: 692). Det kan dermed diskuteres om det også for denne betydningsvariant er rammende at den “fremstiller en nutidig verden med kommunikationssituationen som eneste orienteringspunkt” (Hansen & Heltoft 2011: 690).

Flere har peget på at futurisk præsens ofte forekommer sammen med fremtidsrefererende adverbialer der er med til at lukke tolkningsrummet til fremtiden (Rasmussen 2007: 229; Hansen 2016: 133; Bojsen-Møller 2025: 18), men det er empirisk underbelyst.

2.1.1. *Futurisk præsens og telicitet*

Der er diskussion om hvilken rolle telicitet spiller i forbindelse med futurisk præsens. Telicitet (‘måltethed’) opdeles i GDS i teliske, ateliske og statiske betydningskategorier: Telisk betydning betegner afsluttede handlinger med et opnået mål hvorimod atelisk betydning betegner “noget der finder sted, men ikke er afgrænset eller afsluttet” (Hansen & Heltoft 2011: 193), dvs. hvor der ikke opnås et mål. Mange verber er åbne for begge betydninger, men teliciteten kan entydiggøres ved grammatisk konstruktion

(fx *Hunden spiser* (atelisk) vs. *Hunden spiser maden* (telisk)). Statisk betydning er når en situation betegnes som en homogen tilstand, som i verbet *bo* (Hansen & Heltoft 2011: 192 ff.). GDS angiver at præsens “altid [kan] anvendes som fremtidsform, uafhængigt af verbernes telicitet” (Hansen & Heltoft 2011: 192, vores fremhævning). Dette uddybes ikke yderligere, men skal formentlig forstås således at futurisk præsens ikke er udelukket i nogen af de tre betydningskategorier.

Davidson-Nielsen (1990: 122) anfører omvendt at brugen af futurisk præsens **er** afhængig af telicitet (se også Lundskær-Nielsen & Holmes 2011: 120). Hermed mener han at præsens uden videre kan anvendes med futurisk tolkning i teliske kontekster. Det er ikke overraskende da teliske verber udtrykker en overgang, et skift fra én tilstand til en anden. I kombination med præsens vil det skift være fremtidigt i forhold til talesituationen idet “a present time change brings about a new future Situation” (Davidson-Nielsen 1990: 122). Ligesom Diderichsen (1974 [1946]: 137 ff.) ser han derfor også brug af *ville*-futurum som overflødig ved teliske verber. Derimod kan ateliske verber¹ kun bruges i futurisk præsens under særlige omstændigheder:

- 1) når de forekommer sammen med temporale adverbialer,
- 2) når de sammen med deres komplement udgør teliske prædikater eller
- 3) når den større kontekst peger på noget fremtidigt (Davidson-Nielsen 1990: 123; se også Wiwel 1901: 139; Mikkelsen 1975 [1911]: 433–434).

2.2. *Ville-futurum*

Mens præsensformen tidsligt set kan dække over både det nutidige, altidige, fortidige og fremtidige (se afsnit 2.1), udtrykker futurum ifølge GDS specifikt ‘eftertid’ ift. talesituationen (Hansen & Heltoft 2011: 685); Mikkelsen beskriver det som det der er “tilkommende i forhold til nutiden” (1975 [1911]: 442). Der er i grammatikbeskrivelserne forskellige antagelser om brugen af præsens versus *ville* + infinitiv i fremtidige kontekster, og ligeledes om hvorvidt futurisk *ville* indgår som hjælpeverbum i en egentlig tempusform. Diderichsen mener at

1 *Ateliske verber* dækker hos Davidson-Nielsen både over statiske og ateliske verber. Vi følger ham i at skelne overordnet mellem teliske versus ikke-teliske (statiske/ateliske) konstruktioner.

modalverbet *ville* i sin futuriske variant i nogle kontekster “afsvækkes så meget, at Forbindelsen uden større Betydningsforskel kan erstattes af en simpel Præsensform med Fremtidsbetydning” (Diderichsen 1974 [1946]: 137), og at *ville* kan agere hjælpeverbum i en perifrastisk fremtidig tempusform (samme kategorisering hos Davidsen-Nielsen (1990: 117) og Mikkelsen (1975 [1911]: 427)). Hansen mener dog ikke at præsensformen indeholder det “bimoment af vilje” som ligger i futurisk *ville* (Hansen 1967: III 27). Af samme grund ser hverken Boye (2001) eller Jensen (2005) futurisk *ville* som et hjælpeverbum, men i stedet som en futurisk variant af modalverbet *ville* (Boye 2001: 58; Jensen 2005: 199). På samme måde beskriver Lyons den “futuriske” variant af det engelske *will* (og lignende konstruktioner i andre sprog) som modal. Han påpeger i den forbindelse at varianten ikke kun anvendes i sætninger med fremtidig reference, og foreslår at muligheden for at den anvendes om det fremtidige “may be regarded as a ‘natural’ consequence of the fact that statements made about future occurrences are necessarily based upon the speaker’s beliefs, predictions or intentions, rather than upon his knowledge of ‘fact’” (Lyons 1968: 306–310).

Selvom GDS kategoriserer futurisk *ville* som hjælpeverbum i futurum, angives det at varianten ud over at udtrykke eftertid har den særbetydning at være 1. personalt ‘prospektiv’ (subjektivt fremadskuende), dvs. den er udtryk for den talendes forudsigelse om fremtiden (Hansen & Heltoft 2011: 702; jf. også Dahl 2000: 310). *Ville* som hjælpeverbum har ifølge GDS således subjektiv modalfaktor; “et træk det medbringer fra sin oprindelige funktion som fuldt modalverbum” (Hansen & Heltoft 2011: 686; se afsnit 3 om futurisk vs. voluntativt *ville*). Når *ville*-futurum er i præsens (dvs. simpel futurum), er der tale om en forudsigelse set fra taletidspunktet (Hansen & Heltoft 2011: 199).

Ifølge Diderichsen bruges *ville*-futurum mere i akademisk stil (Diderichsen 1974 [1946]: 137), og Mikkelsen fremfører at præsens om fremtiden “bruges meget ofte” men “især i talesproget og det jævne skriftsprog” (Mikkelsen 1975 [1911]: 433). Lundskær-Nielsen og Holmes ser *ville*-futurum som den mest ‘neutrale’ måde at benytte fremtidighed på (Lundskær-Nielsen & Holmes 2011: 119), og Hansen istemmer at det er “the prototypical future marker in Danish” (Hansen 2016: 133). Modsat påpeger flere at futurum først og fremmest bruges når den temporale forankring ellers ville være uklar, dvs. hvor fremtidighed ikke på anden

vis er udtrykt “by adverbials, telicness, context”, og at futurisk præsens dermed er den mest almindelige form at bruge når vi taler om fremtiden (Davidsen-Nielsen 1990: 123; Diderichsen 1974 [1946]: 137; Harder 1996: 372).

3. Data og metode

Undersøgelsens datamateriale udgøres af fem medarbejdersamtaler af hver ca. to timers varighed. De er optaget af Søren Frimann Trads i 1998 (Trads 2000) og kompileret til et SGML-opmærket korpus af Torben Juel Jensen i forbindelse med hans ph.d.-projekt. Korpuset har et samlet omfang på 87.980 ord, og der indgår i alt 8 talere, som alle er mænd i alderen 34-55 år (Jensen 2005: 109 ff.).

Vi valgte disse data ud fra en formodning om at medarbejdersamtaler indeholder mange sætninger med fremtidig reference, og dermed potentielt også futurisk præsens og *ville*-futurum. Det skyldes at medarbejdersamtalen som genre i vidt omfang er fremtidsorienteret: på nær sigt på den måde at der orienteres og træffes aftaler om hvordan selve samtalen skal forløbe, på mellemlang sigt i form af diskussion af og aftaler om medarbejderens arbejdsopgaver og virksomhedens krav til arbejdspræstationer i det kommende år og endelig på lang sigt i form af samtale om medarbejderens muligheder og ønsker i forhold til videre karriere mv. (Trads 2000: 263 ff.).

Metodisk gik vi indledningsvis eksplorativt frem idet vi gennemlæste samtalerne og opmærkede passager (en eller flere helsætninger) hvori der omtales forhold der er fremtidige i forhold til taletidspunktet. Inden for disse passager opmærkede vi herefter sætninger med fremtidig reference i præsens eller *ville*-futurum.

Da vores mål med undersøgelsen var at isolere kontrasten mellem præsens og *ville*-futurum, afgrænsede vi vores empiri til det “rent” fremtidige. Vi frasorterede således sætninger der beskriver generiske eller hypotetiske scenarier (herunder alle *hvis*-konstruktioner), samt alle sætninger hvor verbalet indeholder et modalverb (herunder også “futurisk” *skulle*), også i tilfælde hvor det nonreale scenarie sætningen fremstiller, er fremtidigt.

Derudover frasorterede vi sætninger hvor den fremtidige reference bæres af en infinitiv. Et eksempel på det sidste ses i (3), hvor det finitte verbal mest oplagt udtrykker subjektets nutidige ønske i forhold den fremtidige situation som fremstilles i infinitiven, og hvor præsensformen således anvendes som nutid:

- (3) hvilken funktion **ønsker** du at være i om fem eller ti eller femten eller tyve år

Da *ville*-futurum skal sammenlignes med futurisk præsens, frasorterede vi alle forekomster af *ville*-futurum hvor *ville* er i præteritumform, dvs. futurum in præterito (4), samt alle andre perifrastiske tempus- og diatese-former end *ville*-futurum, dvs. perfektum og passiv (5):

- (4) ja det **ville ligne** dig

- (5) men altså når flytningen **er** endeligt **aftalt** ikk' altså

En lille del af forekomsterne af futurisk præsens og *ville*-futurum er del af konstruktionen *komme til* + at-infinitiv (6-7). Da denne konstruktion i sig selv regnes som et udtryk for fremtid (jf. afsnit 1), sorterede vi disse forekomster fra.

- (6) ja og så regner jeg med at vi vil **komme til** sådan **at** snakke meget om om opgaveledere
- (7) øh og du er sådan en af dem der der vil have modstandere fordi øh du øh ligner en der **kommer til at** gøre karriere

Endelig valgte vi at se bort fra forekomster af den hyppigt forekommende faste vending *det vil sige* (8). Selvom det formelt set er den futuriske variant af *ville* der forekommer, har konstruktionen som helhed tekstuel opsummerende funktion uden egentlig fremtidig reference (Jensen 2005: 200).

- (8) det **vil sige** vi kan ikke vi i fabrikken kan ikke køre i døgndrift

En mere overordnet problemstilling med hensyn til *ville* var naturligvis at afgrænse forekomster af futurisk *ville* fra den hyppigere anvendelse af *ville* som udtryk for dynamisk modalitet (GDS: 'voluntativt' *ville*). Den futuriske variant af *ville* er udtryk for **talerens** forudsigelse og har dermed ifølge GDS 'subjektiv modalfaktor' mens den voluntative variant er udtryk for **udtrykssubjektets** vilje eller accept og dermed har 'ikke-subjektiv modalfaktor' (Hansen & Heltoft 2011: 765–66 & 773–74). I de fleste til-

fælde er der eksplicitte sproglige faktorer i sætningen som entydiggør *ville*: De hyppigste af disse er 1) upersonligt *det* eller *der* (og i det hele taget størrelser som ikke kan tillægges en vilje) som subjekt, der kun kan forekomme ved den futuriske variant (9), og 2) adverbialer som *gerne* eller *godt* (10) samt 3) adverbielt komplement, som kun kan forekomme ved den voluntative variant (11).

- (9) men det synes jeg du skal være påpasselig med øh selv om **det** øh sikkert vil være sjovt
- (10) vi vil også **gerne** have den der synlighed i og sammenhæng i det vi gør
- (11) jamen så vil jeg **videre i teksten**

I de øvrige tilfælde beror tolkningen af futurisk versus voluntativt *ville* på en pragmatisk analyse. I (12) spørger lederen medarbejderen om hans ønsker til fremtiden, og det er derfor mest oplagt at tolke *ville* voluntativt.

- (12) **vil** du **være** på firma om ti år øh hvad **vil** du **lave** om ti år?

I (7) ovenfor (*du er sådan en af dem der der **vil** have modstandere*) er den mest oplagte tolkning derimod futurisk da man normalt ikke formodes at ønske sig modstandere.

I vores undersøgelse har vi naturligvis kun inkluderet de forekomster af *ville* som mest oplagt må tolkes som futuriske; som vi vil vende tilbage til senere, er en mindre del af disse dog tvetydige.

Efter denne afgrænsning af empirien blev de resterende sætninger i præsens og *ville*-futurum kategoriseret og kodet i forhold til de tre faktorer telicitet, fremtidsrefererende adverbialer og konjunktioner. Denne kategorisering vil blive gennemgået i resultatafsnittet.

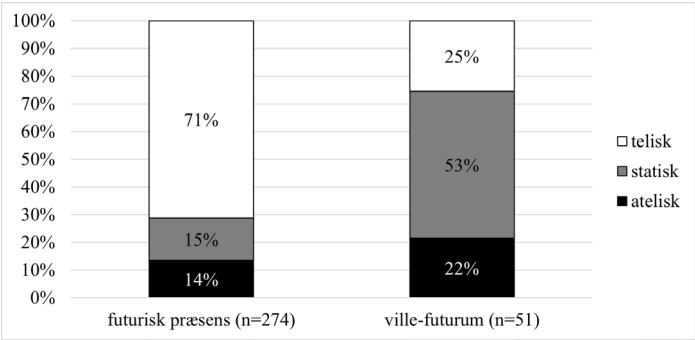
4. Resultater

4.1. Kvantitative resultater

Efter den ovenfor beskrevne afgrænsning forekommer der i datamaterialet 274 (84 %) sætninger i futurisk præsens og 51 (16 %) sætninger i *ville*-futurum. Præsens er altså mere end 5 gange så hyppigt forekommende som *ville*-futurum i sætninger med fremtidig reference.

4.1.1. *Telicitet*

Forekomsterne blev kategoriseret på baggrund af verbets betydning og/eller den grammatiske konstruktion efter de kriterier der fremgår af Tabel 1. Resultaterne vedrørende telicitet fremgår af Figur 1.

Figur 1: *Telicitet*

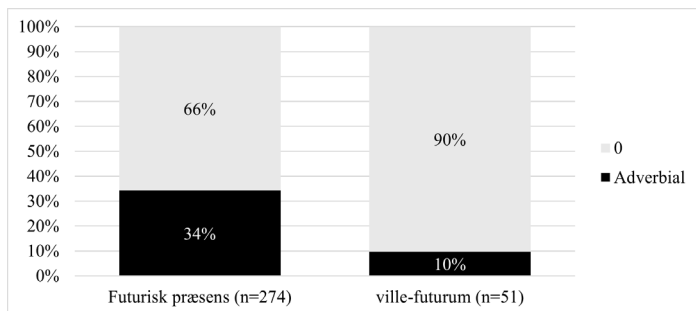
Som det fremgår af diagrammet i Figur 1, er fordelingen mht. telicitet meget forskellig for futurisk præsens og *ville-futurum*, hvilket også bekræftes af statistisk signifikans i en X^2 -test (2, 325: $p < 0,01$). Futurisk præsens forekommer overvejende i teliske kontekster mens *ville-futurum* omvendt overvejende forekommer i ikke-teliske, primært statiske, kontekster.

Telisk	
Sætningen beskriver en afsluttet handling, enten ved at dette er del af verbalstammens betydning (ofte i forbindelse med overgangsverber, 13-14) eller ved grammatisk konstruktion, herunder <i>få</i> -konstruktion (15) (Hansen & Heltoft 2011: 718 ff.), og kombination med retningsadverbialer (16) (Hansen & Heltoft 2011: 192 ff.).	(13) altså nu skifter jeg job (14) altså de bliver på en måde til lidt gidsler så (15) det er ikke sikkert at jeg får nævnt de <u>ting</u> (16) nu <u>når</u> navn han kravler over bordet her og flyver på mig så så får du det dokumenteret på video (griner) at det var det der skete
Statisk	
Sætningen beskriver en homogen tilstand (Hansen & Heltoft 2011: 192).	(17) som halvtredsårig så er det jo nok for sent og læse til ingeniør i praksis (18) men det er også et spørgsmål om at <u>fabrikken ser</u> fornuftig ud om et år og om fem år og om ti år
Atelisk	
Sætningen beskriver en proces eller aktivitet som ikke er afgrænset eller afsluttet (ofte vha. proces- og aktivitsverber) (Hansen & Heltoft 2011: 193).	(19) okay ellers er der ikke noget andet specielt vi sådan konkret skal ind på andet end <u>så følger</u> vi skemaet <u>her</u>

Tabel 1: *Kategorisering efter telicitet*

4.1.2. Fremtidsrefererende adverbialer

Fordelingen af forekomster med og uden et fremtidsrefererende adverbial fremgår af Figur 2.

Figur 2: Fremtidsrefererende adverbialer

Til forekomster med adverbial regnes forekomster hvori et adverbial (herunder en tidsledsætning) med fremtidsreference er placeret i sætningen (20), i dennes oversætning (21) eller i den umiddelbare kontekst (22).

- (20) nej men vi har jo en samtale **til næste år** så
- (21) det kommer der NAVN **om tre år** der er det kroner og ikke femører der står her
- (22) jeg synes **næste gang at du går og spekulerer over at nu er du ligegyldigt behandlet** så kommer du og siger det til mig og så ringer du hjem til mig og får fat i mig sådan så du ikke går i et halvt år og og får ondt i maven over det

Det fremgår af diagrammet i Figur 2 at der også her ses betydelig forskel mellem futurisk præsens og *ville*-futurum, idet fremtidsreferencen ved futurisk præsens 3½ gange oftere end ved *ville*-futurum er markeret ved et adverbial. En X^2 -test viser at forskellen mellem de to fordelinger er signifikant (1, 325: $p < 0,01$).

4.1.3. Konjunktioner

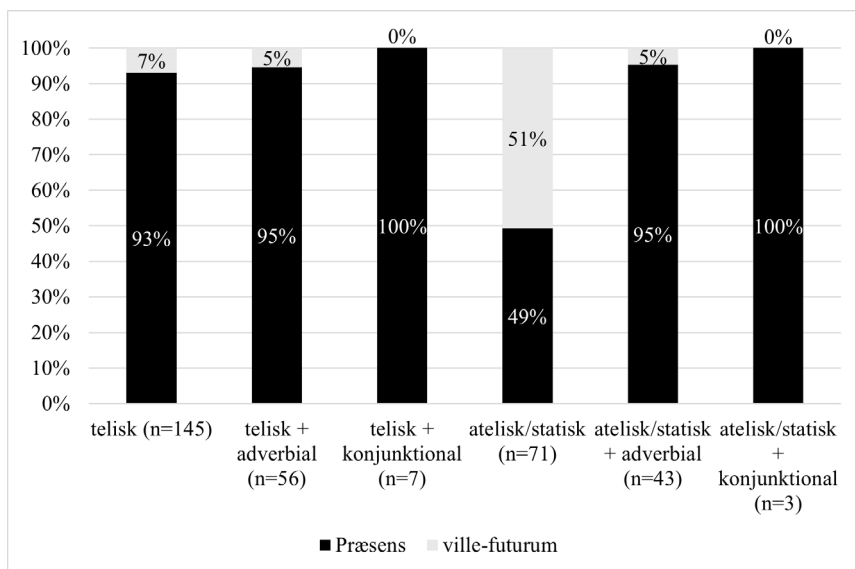
Forekomsterne blev kategoriseret efter om der i sætningen forekommer et fremtidsindikerende konjunktion. Der er i alle tilfælde tale om tidsledsætninger indledt med *når* (23):

- (23) okay NAVN **når** jeg er færdig med den her runde med øh du er en af de sidste jeg har medarbejdersamtale med så vil jeg på et afdelingsmøde præsentere jer i samlet flok den aftale jeg nu har gjort individuelt med jer alle sammen

Der forekommer et sådant fremtidsindikerende *når* i 4 % af sætningerne i futurisk præsens mens det ikke ses i nogen af sætningerne med *ville-futurum*. Forskellen er ikke statistisk signifikant (1, 325: $p=0,17$), så undersøgelsen kan altså ikke påvise en forskel mellem præsens og *ville-futurum* på dette punkt.

4.1.4. Fordeling i konteksttyper

Når der tages højde for alle tre ovennævnte faktorer (og telicitet forenkles til telisk vs. statisk/atelisk), kan forekomsterne af futurisk præsens og *ville-futurum* i vores datamateriale opdeles i de seks konteksttyper som fremgår af Figur 3.²

Figur 3: Konteksttyper

2 Når der ikke er otte, skyldes det at der ikke er forekomster hvori der både forekommer et fremtidsrefererende adverbial og et konjunkional.

Resultaterne viser først og fremmest at ateliske/statiske kontekster uden fremtidsrefererende adverbialer eller konjunktioner skiller sig ud i forhold til de øvrige. Det vil sige kontekster hvor den fremtidige tolkning af sætningen ikke er understøttet af nogen af de faktorer vi har inddraget. Her ses en lille overvægt af *ville*-futurum (51 %) mens andelen af *ville*-futurum i alle de øvrige kontekster blot er 0-7 %. For *ville*-futurum gælder det således at hele 71 % af forekomsterne ses i ikke-teliske kontekster uden adverbialer og konjunktioner, mens det kun gælder for 13 % af forekomsterne af futurisk præsens. Dette er en meget tydelig understøttelse af hypotesen om at *ville*-futurum (særligt) anvendes i kontekster hvor fremtidsreferencen ellers ville være uklar (jf. afsnit 2.2). Et eksempel på en sådan kontekst ses i (24a).

(24a) altså der er noget der sådan også **vil være** synligt i forbindelse med anlæg1 og anlæg 2

(24b) altså der er noget der sådan også **er** synligt i forbindelse med anlæg1 og anlæg 2 (konstrueret)

Hvis (24a) havde været i præsens, som i den konstruerede (24b), ville den mest oplagte tolkning af sætningen være at den beskriver en nutidig situation.

4.2. *Kvalitativ, funktionel analyse*

De kvantitative resultater viser at futurisk præsens væsentligt oftere end *ville*-futurum forekommer sammen med andre markører for fremtid. En oplagt forklaring af dette er at det bredere betydningspotentiale i præsensformen motiverer at tolkningsmulighederne indsnævres til det fremtidige. Det rejser dog spørgsmålet hvorfor man overhovedet anvender *ville*-futurum i kontekster hvor fremtidsreferencen allerede er entydig, dvs. i teliske kontekster og i kontekster hvor fremtidsreferencen er ekspliciteret med et adverbial (se afsnit 4.2.3).

Vi vil argumentere for at præsensformen bevarer nogle af sine andre funktioner også i futurisk anvendelse, og at futurisk *ville* ligeledes bibeholder en semantisk toning fra modalsystemet (Hansen & Heltoft 2011: 686; Hansen 1967: III 27). I det følgende vil vi ud fra autentiske eksempler bruge kommutationsprøver for at nærme os kontrasten mellem de to former i futurisk brug.

4.2.1. Udnyttelse af flertydigheden i præsensformen

Mens man ved brug af *ville*-futurum markerer fremtidsreference entydigt, giver simpel præsens mulighed for at udnytte formens **flertydighed**, dvs. man kan drage fordel af dens videre betydningspotentiale: det nutidige, generelle og altidige. Det kan fx ses i konteksten i (25a), hvor både den futuriske og nutidige tolkning er tilgængelig, mens det i den konstruerede (25b) er entydiggjort at der er tale om et fremtidigt forhold.

- (25a) det vi skal sørge for det er jo at du kan stå at det ikke det ikke **er** mere attraktivt ikk' oss' at skifte dig ud med en yngre person med en anden kompetenceprofil fordi at du ikke har fulgt med øh udviklingen
- (25b) det vi skal sørge for det er jo at du kan stå at det ikke det ikke **vil være** mere attraktivt ikk' oss' at skifte dig ud med en yngre person med en anden kompetenceprofil fordi at du ikke har fulgt med øh udviklingen (konstrueret)

Det fremtidige i (25a) udløses af hovedsætningens *vi skal sørge for*, som implicerer at indholdet af de understregede ledsætninger ikke er aktualiseret endnu. Det kan tolkes sådan at det ikke **senere** skal være en god løsning at skifte modtageren ud. I denne tolkning kan brugen af præsens signalere **empati**, en "indføling i en andens bevidsthed eller perspektiv" (Hansen & Heltoft 2011: 716), her altså i en fremtidig leders overvejelser. Men sætningen kan også tolkes sådan at det **lige nu**, eller helt generelt, er mere attraktivt at skifte ham ud. I den tolkning antydes det at det allerede på nuværende tidspunkt er uattraktivt at beholde ham, dvs. en ret stærk, om end indirekte kritik. Vi vil argumentere for at begge tolkninger er tilgængelige på samme tid i denne kontekst, med det underforståede budskab 'du skal stramme dig an' (men jeg er på din side, jf. *vi skal sørge for*). I det konstruerede (25b) er denne flertydighed ophævet, og lederen er mere loyal end kritisk.

4.2.2. Undgåelse af voluntativt 'ville'

I andre kontekster kan afsenderen ønske at undgå *ville* fordi det kan blive tolket som udtryk for subjektets vilje (se afsnit 3). En sådan tolkning er mulig ved agentive subjekter hvor udtrykssubjektet kan forstås som modalfaktoren (Hansen & Heltoft 2011: 773–774). I (26a) er subjektet

jeg en instans der kan tillægges vilje. Derved kan *ville* i den konstruerede (26b) tolkes voluntativt; det vil måske endda være den mest oplagte tolkning.

- (26a) altså jeg **kommer** ikke og **fortæller** dig hvilket kursus du skal på med mindre jeg har nogle helt specielle ønsker med det
 (26b) altså jeg **vil** ikke **komme** og **fortælle** dig hvilket kursus du skal på med mindre jeg har nogle helt specielle ønsker med det (konstrueret)

I denne kontekst kan taleren ved at bruge præsensformen undgå at hans udsagn kan tolkes som manglende vilje til at hjælpe medarbejderen med at vælge det rigtige kursus. Omvendt vil en sådan tolkning blive motiveret af *ville*.

I andre kontekster ser talerne omvendt ud til at udnytte tvetydigheden i *ville*, men det tillader pladsen ikke at komme nærmere ind på her.

4.2.3. Betydningsforskellen på præsens og *ville*-futurum i entydigt fremtidige kontekster

Vi vil sluttelig forsøge at isolere kontrasten mellem futurisk præsens og *ville*-futurum ved at undersøge kontekster hvor fremtidsreferencen er låst (fx vha. fremtidsrefererende adverbialer), og hvor subjektet ikke kan være modalfaktor (ved non-agentive subjekter). Det vil sige hvor nutidstolkning af præsens ikke er mulig, og hvor *ville* ikke kan være voluntativt. Det er kontekster hvor det ifølge Diderichsen ikke burde have betydning om man vælger *ville*-futurum eller præsens, hvilket ifølge flere forfattere gør det mest oplagt at anvende futurisk præsens (jf. afsnit 2.2). Trods dette ses variation i vores data (om end der i de fleste tilfælde bruges præsens).

I (28a) er tolkningsrummet entydiggjort vha. det fremtidsrefererende adverbial *om fem år*, og det non-agentive subjekt *teknologien* der gør at *ville* ikke kan tolkes voluntativt (som subjektets vilje). Her vil det oplagte valg ifølge Davidsen-Nielsen og Harder (Davidsen-Nielsen 1990: 123; Harder 1996: 372), og i overensstemmelse med vores kvantitative resultater, netop også være præsensformen.

- (28a) teknologien den **redder** jo produktionen om fem år
 (28b) teknologien den **vil** jo **redde** produktionen om fem år (konstrueret)

Ved at bruge futurisk præsens i (28a) inviterer taleren til en tolkning der trækker på præsensformens videre betydningspotentiale. Med den tidslige specifikation *om fem år* er det udelukket at det er generisk betydning (som ellers indholdsmæssigt er muligt; det kunne godt være en påstand at teknologi altid redder produktionen). Til gengæld påvirkes tolkningen af den generelle egenskab ved præsensformen at den “opretter en verden der påstås at være den faktiske” (Hansen & Heltoft 2011: 690). Det fremtidige udsagn præsenteres dermed som et “simple [statement] of fact, unqualified with respect to the attitude of the speaker towards what he is saying”, dvs. umodaliseret (Lyons 1968: 307). Selvom fremtiden “strengt taget aldrig [er] andet end en mulighed” (Wivel 1901: 155), fremsættes det i eksempler af denne type som en kategorisk (i betydningen umodaliseret) påstand at den fremtidige begivenhed sker (Hansen & Heltoft 2011: 134; Palmer 2001: 59). Denne tolkning af (28a) understøttes af den dialogiske partikel *jo* som signalerer at der forventes enighed om udsagnet (jf. Hansen & Heltoft 2011: 1050 ff.).

I den konstruerede ytring (28b) markerer afsender i stedet sig selv som garant for forudsigelsen af fremtiden (jf. futurisk *ville*’s subjektive modalfaktor; Hansen & Heltoft 2011: 686 + 702). Ved brug af futurisk *ville* kan afsender signalere at vedkommende foretager en **slutning** om det fremtidige forhold baseret på nuværende viden eller antagelser om virkeligheden. I den konstruerede (28b) kunne der være tale om afsenderens viden eller antagelser om at teknologi kan redde (eller måske før har reddet) deres produktion. Denne udgave kan betragtes som mere argumentativ end assertiv.

Modsat (28a), som benytter præsensformen, finder vi i sjældne tilfælde også *ville*-futurum i kontekster hvor fremtidsreferencen er låst, og hvor subjektet ikke kan være modalfaktor. Det ses fx i (29a), herunder sammenlignet med den konstruerede (29b).

- (29a) men det er det er jo et udviklingspunkt vi skal tage os af også og det vil øh så vidt jeg kan se **vil** året der kommer **være** relativt mere fokuseret på den udvikling end det
- (29b) men det er det er jo et udviklingspunkt vi skal tage os af også og det er øh så vidt jeg kan se **er** året der kommer relativt mere fokuseret på den udvikling end det (konstrueret)

I (29a) lukkes tolkningsrummet til fremtiden via subjektet *året der kommer*,

som også er non-agentivt og dermed udelukker viljesbetydning. *Ville*-futurum markerer afsenders forudsigelse på baggrund af dennes viden om den ‘bane’ den strukturerede verden befinder sig i (Jensen 2005: 200), her om det kommende år. Selvom det må forstås som en stærk forudsigelse, indebærer det førstepersonale perspektiv at der er mulighed for andre, divergerende perspektiver. I (29a) fremhæves det argumentative præg af det epistemiske forbehold *så vidt jeg kan se*, som inviterer til mulig modsigelse.

I (29b), konstrueret med futurisk præsens, præsenteres sagforholdet uden denne semantiske toning fra modalsystemet, dvs. uden *ville*’s subjektive modalfaktor. Her er det kun det epistemiske forbehold *så vidt jeg kan se* der peger på en mulig betydning som afsenders forudsigelse.

5. Diskussion og afrunding

Vi har i denne artikel præsenteret et empirisk studie af brugen af futurisk præsens og *ville*-futurum. Vores undersøgelse bekræfter antagelsen om at præsens **distributionelt** såvel som **semantisk** er den **umarkerede** form, (også) når det gælder omtale af fremtidige forhold (se afsnit 2). Vores resultater modsiger dermed antagelser om at *ville*-futurum er den ‘prototypiske’ (Hansen 2016: 133) eller mest ‘neutrale’ (Lundskær-Nielsen & Holmes 2011: 140) måde at udtrykke fremtid på. Det er dog muligt at der ville have været en højere andel af *ville*-futurum hvis vi havde medtaget hypotetiske kontekster i vores undersøgelse.

Da vi kun har undersøgt én genre, medarbejdersamtalen, kan vi hverken be- eller afkræfte antagelser om at præsensformen først og fremmest bruges i talesprog og uformelt skriftsprog (Mikkelsen 1975 [1911]: 433) hvorimod *ville*-futurum er den hyppigst benyttede form i akademisk stil (Diderichsen 1974 [1946]: 137). Det vil kræve sammenligninger med andre genrer. Vi kan dog konkludere at der i denne genre, en mundtlig og dialogisk men relativt formaliseret genre, er en tydelig tendens til at benytte præsensformen når man taler om fremtiden.

I overensstemmelse med antagelser fremført af blandt andre Diderichsen og Davidsen-Nielsen (jf. afsnit 2.1.1) forekommer futurisk præsens i vores data primært i teliske kontekster mens *ville*-futurum omvendt overvejende forekommer i ikke-teliske, primært statiske, kontekster. Vi finder dog begge former sammen med alle tre telicitetsbetydninger, hvilket bekræfter antagelsen i GDS om at futurisk præsens indholdsstrukturelt set er uafhængig af telicitet.

Resultaterne viser desuden at *ville*-futurum væsentlig oftere end futurisk præsens forekommer i kontekster uden fremtidsrefererende adverbialer, og i det hele taget i kontekster hvor fremtidsreferencen ikke er entydiggjort. Det understøtter at *ville*-futurum i sig selv er tilstrækkeligt til at signalere fremtid, helt i overensstemmelse med gængse beskrivelser (Davidsen-Nielsen 1990: 122; Diderichsen 1974 [1946]: 137 ff.).

Vores kvantitative resultater peger således på at *ville*-futurum bruges til at entydiggøre fremtidsreferencen. Samtidig finder vores kvalitativt baserede, funktionelle analyser også andre betydningsforskelle mellem de to former. Dermed mener vi **ikke** at *ville*-futurum “uden større Betydningsforskel kan erstattes af en simpel Præsensform med Fremtidsbetydning” (Diderichsen 1974 [1946]: 137), i hvert fald ikke i alle kontekster. Det sætter samtidig spørgsmålstegn ved om det er rimeligt at betragte *ville*-futurum som en (fuldt) grammatikaliseret futurum-form.

Begge former er i sig selv flertydige: Præsens kan tolkes som egentlig nutid, som altid og som fremtid mens *ville* både kan tolkes voluntativt og futurisk. Denne polysemi kan enten undgås eller udnyttes ved valg af form i en given kontekst.

I kontekster hvor fremtidsreferencen er entydiggjort (fx vha. fremtidsrefererende adverbialer), og hvor *ville* ikke kan være voluntativt, mener vi at kontrasten mellem futurisk præsens og *ville*-futurum kan isoleres til følgende:

- 1) Ved at bruge *ville*-futurum markerer afsender eksplicit at stå inde for forudsigelsen af det fremtidige sagforhold. Afhængig af afsenders mulighed for indflydelse på det fremtidige forløb kan det fremstå som en stærk forudsigelse, eller som en der lægger op til diskussion og dermed har argumentativ funktion.
- 2) Futurisk præsens indeholder i sig selv ikke noget forudsigelseselement, men præsenterer den fremtidige begivenhed umodaliseret som en kategorisk påstand om fremtiden.

Resultaterne lægger op til sammenlignende studier af futurisk præsens og *ville*-futurum i andre genrer.

Om forfatterne

Marie Bojsen-Møller, ph.d., postdoc, Institutionen för Svenska Språket, Linnéuniversitetet.

Torben Juel Jensen, ph.d., lektor, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Tanya Karoli Christensen, ph.d., professor, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Litteratur

- Bojsen-Møller, Marie (2025): Præsens i futurisk tolkning. *Ny forskning i grammatik* 32, 5–22. <https://doi.org/10.7146/nfg.vli32.157382>
- Boye, Kasper (2001): The force-dynamic core meaning of Danish modal verbs. *Acta Linguistica Hafniensia* 33, 19–66.
- Dahl, Östen (2000): The grammar of future time reference in European languages. I: *Tense and aspect in the languages of Europe*. Östen Dahl (red.). Berlin | New York: de Gruyter Mouton, 309–328.
- Davidson-Nielsen, Niels (1990): *Tense and mood in English : a comparison with Danish*. Berlin | New York: Mouton de Gruyter.
- Diderichsen, Paul (1974 [1946]): *Elementær dansk grammatik* (3. udg.). København: Gyldendal.
- Hansen, Erik (1972): Modal interessens. Nu bør det (komme) frem. *Danske Studier* 1972, 5–36.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011): *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Hansen, Kenneth Reinecke (2016): News from the future: A corpus linguistic analysis of future-oriented, unreal and counterfactual news discourse. *Discourse & Communication* 10(2), 115–136. <https://doi.org/10.1177/1750481315611240>
- Hansen, Aage (1967): *Moderne dansk*. København: Grafisk Forlag.
- Harder, Peter (1996): *Functional semantics: A theory of meaning, structure and tense in English*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Jensen, Eva Skafte (2009): Markeret hvad angår hvad? Om markerethedsteori i grammatikken. *Ny Forskning i Grammatik* 16, 171–190.
- Jensen, Torben Juel (2005): *Irrealitetsmarkører i dansk talesprog*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Jespersen, Otto (1924): *The Philosophy of Grammar*. London: Allen & Unwin.

- Lundskær-Nielsen, Tom & Philip Holmes (2011): *Danish: An Essential Grammar* (2. udg.). London: Routledge.
- Lyons, John (1968): *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikkelsen, Kristian (1975 [1911]): *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg håndbog for viderekomne og lærere* (Fotografisk optryk af 1. udg.). København: Hans Reitzel.
- Palmer, Frank Robert (2001): *Mood and modality* (2. udg.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rasmussen, Birgitte Skovby (2007): Temperaturerne kommer til at ligge mellem 5 og 7 grader: Hvornår bruges komme til at med ren eftertidsbetydning? *MUDS* 11, 221–230.
- Trads, Søren Frimann (2000): *Interpersonelle relationer i medarbejdersamtaler*. Ph.d.-afhandling. Aalborg Universitet.
- Wiwel, H. G. (1901): *Synspunkter for dansk sproglære*. København: Det Nordiske Forlag.